

A KÖZIGAZGATÁSI JOGTUDOMÁNY MŰFAJAI

RIXER ÁDÁM*

* Tanszékvezető, egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék. E-mail: rixer.adam@kre.hu

Absztrakt

Az egyéb társadalomtudományokhoz hasonlóan a jogtudomány képviselői is különböző terjedelmű, funkciójú és műfaji sajátosságokkal rendelkező írásművekbe foglalva adják közre az általuk kialakított tudományos narratívát. A tanulmány a jelenkori magyar közigazgatási jogtudomány írott megjelenési formáinak műfaji azonosítására és csoportosítására tesz kísérletet, megkülönböztetve például az önálló és nem önálló műfajokat, továbbá a hagyományos, illetve újabb műfajokat. A tanulmány tisztázza azt az előkérdést is, hogy mit tekintünk tudományos műnek, esetünkben a közigazgatási jogtudomány körébe tartozó szakmunkának, hiszen ez a szűkítés jelentősen meghatározza a lehetséges műfajok körét is. Ezen műfajok azonosítása és rendszerezése – különös tekintettel az elmúlt időszakban bekövetkezett változásokra – a tudományterület egészére, annak tárgyaira és módszereire vonatkozóan is értékes következtetések levonását teszi lehetővé, illetve a graduális és doktori képzés számára is jó összefoglalást kínál.

Kulcsszavak

közigazgatási jogtudomány, tudományos mű, tudományos műfajok, Magyarország

Abstract

As in other social sciences, legal scholars publish their scientific narratives in works of varying scope, function and genre. The study attempts to identify and group together the genres of the written forms of contemporary Hungarian administrative jurisprudence, distinguishing, for example, between independent and non-independent genres, as well as between traditional and more recent genres. The study also clarifies the preliminary question of what is considered an academic work, in our case a work of administrative jurisprudence, since this narrowing significantly determines the range of possible genres. Identifying and classifying these genres, particularly in the light of recent changes, allows valuable conclusions to be drawn for the discipline as a whole, its subjects and methods, and also provides a good summary for undergraduate and doctoral training.

Keywords

administrative jurisprudence, scientific works, scientific genres, Hungary

1. Bevezetés

A hagyományos tudomány egyidejűleg szóbeli és írott, miközben nyilvánvaló, hogy az írásbeliség jelenti azt a – tudomány lényegét is adó – biztonságot, hogy az eredmények adott személyhez köthetőek és visszakereshetőek, azaz az adott személy által megfogalmazott állítások igazolása vagy éppen cáfolata mások (sokak) számára hozzáférhető alapokon nyugodva mehet végbe. Ezt a helyzetet a szóbeli megnyilatkozások rögzítésére, visszanezésére, illetve feldolgozására alkalmas eszközök elterjedése, illetve az elektronikus felületek (digitális megoldások) elterjedése is csak kis mértékben árnyalja, hiszen jól látható, hogy a tudomány előrehaladása szempontjából továbbra is reziduális tétel mások szóbeli előadásainak visszanezése/visszahallgatása, azaz továbbra is az azokról más által készített (akár gépi) leiratok vagy összefoglalások, az előadás utóbb tanulmánnyá formált változata vagy éppen az előadás ppt-je lesznek meghatározó forrásai a gondolatok *tényleges* közkinccsé válásának. Szóbeli előadások, illetve tudományos jellegű, szóbeli viták nélkül természetesen nincs tudomány, ám ahhoz, hogy egy-egy ilyen szóbeli előadás vagy vita tanulságai, körvonalazódó eredményei valóban a tudományos érték rangjára emelkedhessenek (bekerülhessenek a tudományos diskurzusba), szükség van azok – szöveges vagy egyéb – rögzítésére is. Jelen tanulmányban a fenti fontossági sorrendnek megfelelően a jelenkori magyar közigazgatási jogtudomány írott megjelenési formáinak műfaji azonosítására és csoportosítására tesztek kísérletet.

A jogtudomány írott művelésének különböző formái vannak (Ferenczy, 2006, 543), s az egyéb társadalomtudományokhoz hasonlóan a jogtudomány képviselői is különböző terjedelmű, funkciójú és műfaji sajátosságokkal rendelkező írásművekbe foglalva adják közre az általuk kialakított tudományos narratívát (Kerepeszki & Schrek, 2023, 65).

Ezen műfajok azonosítása, adott időszakban az egyes műfajok egymáshoz való viszonya, tudományterületen belüli aránya, illetve ezen arányok megváltozása, vagy éppenséggel új műfajok térhódítása mind-mind olyan tények, amelyek hasznunkra lehetnek akkor, amikor a tudomány érdeklődésének jellemzőit vizsgáljuk, vagy akár a tudomány lehetséges tárgyaival kapcsolatos vagy a tudományterület egyéb változásaira vonatkozó prognózisok felállítására vállalkozunk.

Már előljáróban megkerülhetetlen kérdés, hogy mit tekintünk tudományos műnek, esetünkben a közigazgatási jogtudomány körébe tartozó szakmunkának, hiszen ez a szűkítés jelentősen meghatározza a lehetséges műfajok körét is. A hazai jogtudományi irodalomban a közelmúltban Ferenczy végezte el a legalaposabb vizsgálatokat, s ő e kérdés kapcsán arra jut, hogy érdemes a jogtudományi műveket megkülönböztetni azoktól a művektől, amelyek a jog mint szakma folytatása közben keletkeznek (Ferenczy, 2006, 544) további jogi termékeként (Ferenczy, 2011, 110). Utóbbi körbe sorolható *például* egy törvény koncepciója vagy éppen indokolása, egy szakvélemény, bármely jogász által készített beadvány, ügyleírás,¹ sőt, a „vezető ítéletek indokolása”

¹ Más jogtudományi ágak esetében nem, vagy csak jóval korlátozottabban megjelenő – tudományos nézőpontból is értelmezhető – műfaj a *sillabusz, ügyleírás, formanyomtatvány*. Bár – amint azt a későbbi definíció alapján is látni fogjuk – nem szűken vett tudományos műfajról van szó, mégis, az e körbe tartozó sajátos jogi termékek említése szükséges, mert gyakran teoretikus érdeklődéssel is rendelkező, de egyúttal az ügyfelek igényeit is ismerő, megfelelő kommunikációs ismeretekkel bíró, a különféle (tovább)képzéseken is szerepet vállaló jogászok, igazgatási szakemberek tollából születnek ezek a sajátos dokumentumok. Ezek a tudomány számára egyébként is érdekesek, hiszen ezek jogi hatása is örökzöld téma. Jelentőségüket növeli, hogy jogi-igazgatási végzettség nélkül ezek olvasása és értelmezése, kitöltése egyre kevésbé lehetséges – egyre inkább szükség van egy közvetítő (segítő) entitásra, mechanizmusra vagy platformra, ami ismételten a tudomány fokozott érdeklődését eredményezi.

(Ferenczy, 2011, 110) is. Utóbbiaknak sajátossága az is, hogy nem csupán gyakran hivatkoznak szűken vett tudományos munkákra, de egyúttal maguk is gyakran szerepelnek (szó szerint vagy a lényegüket visszatükröző formában) ezen tudományos termékekben. Ferenczy – nem véletlenül – arra a megállapításra jut, hogy maga az idézettség vagy a szövegbe illesztett idézet (hivatkozás) még nem feltétlenül avat egy jogi terméket jogtudományi munkává. Szintén nem tekinti a tudományos jelleg melletti önálló érvnek az adott szöveg (jogi termék) kritikai jellegét sem.

Álláspontom szerint a jogi termékek esetében a tudományos jelleg megállapíthatóságának minimuma – a szöveg tartalmának megisméltésén érdemben túlmutató kritikai jelleg és a tudományos apparátus megléte mellett –, hogy az adott szöveg közvetlen célja a tudományos diskurzusba való belépés legyen, továbbá a szerző(k) személye is egyértelműen azonosítható legyen. Ez azt is jelenti, hogy egy jogszabály kommentárja már ebbe a körbe sorolható, viszont egy törvény miniszteri indokolása nem, tekintettel arra is, hogy a tényleges szerző(k) pontos személye legalábbis erősen kétséges.²

Amennyiben a tudományosság fogalmát – legalábbis a most vizsgált kérdéskör tekintetében – tisztáztuk, sor kerülhet a lehetséges tudományos műfajok katalogizálására, valamint azok csoportosítására is. A csoportosítás e körben sem öncél: lehetővé teszi a főbb, jellegadó sajátosságok felmérését, illetve utóbb megalapozza a helyes döntéseket a műfajválasztás körében.

Önálló csoportként kezelhetjük például:

- az önálló és nem önálló műfajokat,
- a tudományos hierarchiában elfoglalt hely alapján a fontos, jellegadó és kevésbé jelentős műfajokat, vagy éppen
- a hagyományos, illetve újabb műfajokat.

Itt jegyezzük meg, hogy a műfajok *oktatási célú – nem oktatási célú* felosztását célzó megközelítés kevésbé szerencsés, mert a továbbképzés, esetleg belső oktatás esetében nem felsőoktatási, de oktatási tevékenységgel állunk szemben; illetve sok mű vegyes célokat szolgál, amennyiben ismert szakkönyv, de egyúttal tankönyv is; továbbá azt is el kellene döntenünk, hogy a tudományos ismeretterjesztés céljait (is) szolgáló munkákat oktatási művekként is számon tarthatjuk-e. Ezen szempontok, érvek képlékenysége, a kontúrok bizonytalansága miatt nehéz az elhatárolás, így indokolt, hogy az oktatási célt ne szerepeltessük önállóan a szempontok között.

Általánosságban is kijelenthető, hogy az egyes társadalomtudományok között akár bizonyos közös „alpműfajokhoz” (pl. *research article*) tartozó munkák belső felépítése, szerkezete tekintetében is jelentős eltérések lehetnek, így például – amint arra Holmes is rámutat – a történettudományhoz képest a politikatudomány vagy a szociológia közelebb állnak a természettudományokhoz (Holmes, 1997). *A végső kérdés a közigazgatási jogtudomány vonatkozásába is az, hogy léteznek-e csak a (közigazgatási) jogtudományra jellemző – de legalábbis annak körében domináns – műfajok, illetve adott műfajon belüli, más társadalomtudományok azonos műfaji jellemzőitől eltérő speciális vonások.*

A továbbiakban bemutatom a legfontosabb tudományos műfajokat, elvégzem azok csoportosítását a fentebb meghatározott szempontok szerint, végül pedig – a közigazgatási jogtudományi sajátosságok azonosítása mellett – levonom a következtetéseket.

² Utóbbi határmegvonást a Magyar Tudományos Művek Tárának gyakorlata is alátámasztja, amennyiben az a kommentárt elfogadja önálló tudományos műnek, de az ítéletet már nem.

2. Az egyes műfajok

A műfajok meghatározása során – talán a legéletszerűbb megközelítést alkalmazva – a nagyobb terjedelmű művektől haladok a rövidebbek felé.

Ennek megfelelően – bár a hazai közigazgatási jogtudomány önállóan egyelőre nem használja a kifejezést – elsőként a monográfiától megkülönböztetett *szintézist* érdemes említenünk. A jogtudományban ezt gyakran nevezzük *kézikönyvnek* is. Ebben egy szerteágazó, átfogó téma kapcsán az alkotó összefoglaló jelleggel áttekinti és rendszerezi, egységes szerkezetbe foglalva összekapcsolja és nagy terjedelemben értékeli a korábbi kutatási eredményeket, illetve azokat kiegészíti a saját nézeteivel és eredményeivel (Kerepeszki & Schrek, 2023, 65). Ezek egy-egy (jog)intézmény korszakokon átívelő bemutatására vállalkoznak a leggyakrabban, akár egy országra szűkítetten, akár országsoportok tekintetében (pl. EU-államok, volt szocialista államok). Általában – legalább részben, egy-egy fejezet erejéig – kronologikus struktúra jellemzi, azaz időbeli változások, a (jog)történeti előzmények bemutatására (is) törekszik (Kerepeszki & Schrek, 2023, 65). Területünkön egy sajátos esete a közikönyvnek az, amikor maga a közigazgatási jog egésze és a hazai közigazgatási jogtudomány válik a részben leíró, részben elemző feldolgozás tárgyává (Patyi & Rixer, 2014).

Ehhez képest a *monográfia* egy specifikus(abb) jogintézmény intenzív szakmai tanulmányozását foglalja magába: döntően új kutatási eredményeket, megállapításokat és értelmezéseket tartalmaz, hangsúlyos eleme a saját vélemény. A feldolgozás lehet kronologikus és tematikus is, de minden esetben többféle problémát (tudományos kérdést) vet fel, és valamifajta teljességre törekszik a feldolgozás során (Kerepeszki & Schrek, 2023, 66). A (nagy)monográfiához képest átmeneti műfaj a *kismonográfia*, amely nem csupán rövidebb lélegzetű (mintegy 3–7 ív terjedelmű) munka, de gyakran olvashatósabb, tömörebb, nyelvezetében egyszerűbb, kevésbé lábujjzetelt, inkább a nagyközönségnek (is) szánt mű.

Mind a kézikönyvnek, mind pedig a monográfiának vannak „szituációfüggő” altípusai, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kézikönyv legtöbb sajátossága megjelenik az oktatási célú *tankönyvekben*, a monográfiáké pedig a különféle – az akadémiai előmenetelhez szükséges doktori, habilitációs vagy éppen akadémiai doktori – *értekezésekben*.

Bár gyakorlati jelentősége egyre kevésbé van, érdemes tisztáznunk a tankönyv és jegyzet fogalmi közti különbséget (Rixer, 2020a, 133–134). Kiindulópontul Ellington és Harris általános meghatározása szolgálhat, amely szerint a tankönyv: „[...] olyan, az oktatás szolgálatában álló könyv, amely rendszerezett, érthető és fokozatosan előrehaladó formában egy tantárgy vagy szakterület anyagát tartalmazza, s amely ekképpen a szóban forgó tantárgy vagy szakterület tanítása vagy tanulása során az elsajátítandó ismeretek alapvető forrásaként alkalmazható” (Ellington & Harris, 1986, 169). Kiemelendő továbbá, hogy a tankönyv: „[...] hosszabb időre szóló tantervi-tantárgyi tananyagot tartalmaz” (Karlovitz, 2002, 2), illetve, hogy mondandóját valamifajta teljesség igényével, a „hézagmentesség” szándékával rögzíti.³ Fontos elmozdulás a néhány évtizeddel ezelőtti fogalommeghatározásoktól, hogy korábban a hivatalos jóváhagyás is lényeges fogalmi elem volt, de ez mostanra lekopott a fogalomról (legalábbis Magyarországon). A fentiekhez képest a *jegyzet* a tankönyvnél szűkebb kategória: az egyik lehetséges megközelítésben a tananyag lényegét rögzítő tömör feljegyzés, amely döntően az egyetemi,

³ „Más szakirodalmi munkák azt emelik ki, hogy a tankönyv a tanterv által meghatározott »szükséges« és »elégés« ismeretanyagot gazdaságosan adja elő, vagyis nem túl bőbeszédűen és terjengősen, de nem is túlságosan szűkszavúan, semmiképpen nem hiányosan, hézagosan. (A »hézagmentesség« egyébként már a tantervekkel szembeni elvárások, követelmények között is szerepel a tantervelméleti munkákban)” Karlovitz, 2000, 2.

főiskolai előadások szövegét közli szerkesztett és sokszorosított formában, tipikusan nyomtatott kiadványként. Rugalmasabb, változékonyabb műfaj, mint a tankönyv, s ez abból a másodikként említhető megközelítésből is következik, hogy a jegyzet nem is feltétlenül fedi le az adott tárgyra előírt teljes tananyagot: gyakran csupán egy részterület ismereteinek átadását célozza. A jegyzet általában adott egyetemhez, karhoz és/vagy szakhoz szorosan kötődő jelenség. Nem tévesztendő össze továbbá a jegyzettel mint önálló publicisztikai műfajjal (amelyet sajtó- vagy véleményműfajnak is neveznek). A két kategória objektív jelentőségét jelentősen oldja a kivételek gyakorisága (például nem tankönyvnek írott munkák esetén használata⁴), illetve az átmeneti műfajok⁵ szabadpiaci viszonyok között különösen megnövekedett száma, valamint – s ez a döntő szempont – az elektronikus formák terjedése. Jelen részben mégis arra teszek kísérletet, hogy a hagyományos, illetve újabb formátumok főbb sajátosságai mentén csoportokba rendezzem azokat a közigazgatás-tudományi, illetve szűkebben vett közigazgatási jogtudományi jellegű műveket, amelyek valamilyen szervezett tudásátadási formát szolgálva, elsődlegesen oktatási (képzési, továbbképzési) céllal íródtak.

A tankönyvekkel, jegyzetekkel kapcsolatban lényeges szempont az azonos tárgykörben egyidejűleg létező munkák léte vagy hiánya. A rendszerváltozásig egy időben (korszakokként) csupán egy-egy hivatalosan is elismert, e minőségét a munkában is rögzítő tankönyv létezett egy-egy jól lehatárolható, a közigazgatás(i jog) belső tagozódásának megfelelő területen Magyarországon.⁶ Az „egy terület, egy könyv” elv okai között említendő a szakmai, politikai kontroll természete (központosított tankönyvrendszer léte, a piaci viszonyok hiánya, egyre csökkenő mértékben a cenzúra jelenléte, a tudományterület kiemelkedő szereplőinek különféle, nyílt vagy kevésbé nyílt formákban deklarált párthűsége, de legalábbis lojalitása a fennálló rendszerek irányában, amelynek része lehetett a létező kiadványok „adottként” történt elfogadása is), a képző intézmények alacsony száma, valamint a nem vagy nagyon lassan változó jogszabályi környezet. 1990 után aztán viszonylag rövid idő alatt – felmenő rendszerben, az új jogi-igazgatási karok, szakok létrejöttét is követve – szinte minden képző intézmény megjelentette a maga tananyaghoz kötődő kiadványait, sorozatait – legalább jegyzetként. Azt látjuk, hogy az utóbbi három évtizedben egyetlen tankönyv sem tudott kizárólagosságra szert tenni, azaz egyiket sem oktatták valamennyi jogi-igazgatási felsőoktatási intézményben az adott szűkebb terület (a közigazgatás általános tanai, nem elsődlegesen jogi „alapintézményei”, a közigazgatási jog dogmatikai alapjai, a közigazgatási jog általános része, közigazgatási eljárásjog,⁷ külön szabálysértési jog,⁸ az egyes ágazati, illetve funkcionális területek joga⁹ mint „különös rész”, a főbb alrendszerek – államigazgatási, önkormányzati alrendszerek – joga stb.) kötelező tananyagaként, miközben ebben az időszakban is volt három-négy nagyobb formátumú, a tudományterület (szakjogtudomány) egészére tartósan hatást gyakorló mű, illetve sorozat a pi-

⁴ Erre már a rendszerváltozás előtt látunk példákat, azaz a graduális képzésekben tankönyvként használt egyéb monográfiák korábban is voltak [lásd például: Szamel (1986), illetve Raft (1982)], miközben tény, hogy nagyobb számban csupán az 1990-es évektől terjedtek el.

⁵ Ilyen átmeneti műfajok lehetnek a gyakorló szakembereknek szánt kézikönyvek, kommentárok, illetve módszertani útmutatók, amelyek egyúttal a különféle képzések, továbbképzések igen gyakori anyagai is, s ebbéli minőségükben tankönyvi státuszra is szert tesznek. Lásd például: Sárközyné & Nagy-Zöld (2007), illetve Baitz et al. (1993).

⁶ Így pl.: Martonyi et al. (1966), Szamel & Ivancsics (1970), amelyet 1961 és 1970 között csak egyszer módosítottak, továbbá Berényi et al. (1984).

⁷ Ld. pl.: Boros & Darák (2018), továbbá Balla et al. (2013).

⁸ Pl.: Árva (2017), Balla et al. (2017); Torma (2001), Jacsó & Sántha (2012).

⁹ Különösen a gazdálkodás jogi vetületei jelennek meg leggyakrabban e körben, illetve a közbeszerzés önállóan is.

acon.¹⁰ Jól látható változás, hogy az utolsó évtizedben részben a tanszékek és más tudományos műhelyek közötti tudományos együttműködések fellendülése nyomán, továbbá a stabil kutatási források megjelenésével, illetve a rentabilitás kérdésére adott érdemi válaszként egyre erősebb a közös tankönyvek iránti igény,¹¹ továbbá a tankönyv hagyományos jellemzőit és további lehetséges szerepeit illető diszkurzus is elindult a tudományban.¹²

A tankönyvek esetében különösen igaz, hogy az egyes kötetek hatását növeli, ha azok a tágabb tudományterület egészét vagy legalábbbi jelentős részét lefedni kívánó *sorozatokba* rendezetten kerülnek megírásra, jelennek meg. A szerzők közötti kapcsolat, átfedés, a sorozat elemeinek megalkotása közbeni együttműködés, a fogalmi hálók kialakulása és fejlődése, a külön munkák egymásra hatása komoly, a szűk műfaji határokat is legyőző tudományos hozadékot jelent(het) minden ilyen (tankönyv)sorozat esetében. Naszladi a következőképpen fogalmazza meg mindezt a Patyi András szerkesztésében megjelent *Institutiones Admsinistrationis* sorozattal kapcsolatban: „A könyvsorozat eredeti célját tekintve tankönyvsorozatként készült, alapvetően a jogász képzésben, valamint az államtudományi mesterképzésben elsajátítandó közigazgatástani és közigazgatási jogi tantárgyak alapjaként. A könyvek olvasása közben azonban hamar az az érzésem támadt, hogy valójában nemcsak tankönyveket forgatok, hanem a könyvsorozat jó néhány darabja a monografikus jelleget is magán hordozza. E művekben egyszerre jelenik meg a tankönyvekre jellemző leíró, elemző, értékelő (magyarázó) szemlélet szinoptikus alkalmazása, valamint – ahogy az a monográfiáktól elvárt – egy-egy témakör kapcsán a közigazgatási jogtudományban megjelenő eltérő nézetek ütköztetése, azok kritikai értékelése, elemzése is” (Naszladi, 2019, 120), s utóbbiak, illetve a sorozat valamennyi kötete révén egy erőteljes és új „összkép alakul ki az olvasóban a közigazgatás hazai fejlődési perspektíváiról” is (Naszladi, 2019, 121).

Sajátos műfaj a *kommentár*. „Nyilvánvaló, hogy a kommentálást az a szükségszerűség hívta életre, hogy a szöveget, mégpedig valamilyen törvényként tisztelt textust, magyarázni, értelmezni kellett, mert az ember antropológiai sajátja, hogy a többiekétől eltérő asszociációi legyenek valamely fogalom tartalmáról. A jelenség magyarázata az lehet, amit a nyelvtudomány figyelt meg: az emberek tapasztalataik alapján használják a szavakat” (Ferenczy, 2006, 548). A kommentár egyik lényeges sajátossága, hogy: „[...] alapesetben, nem vitatkozhat magával a textussal, csak értelmezheti [azt]” (Ferenczy, 2006, 550), azaz a tartalom megváltoztatására vagy a meglévő hiányosságokra irányuló (figyelem)felhívás csak reziduális tétel lehet egy kommentárban. A kommentár főbb funkciói között említenünk kell a tételes rendelkezések és az azokra épülő gyakorlat bemutatását, a vizsgált norma és más jogszabályok, illetve egyedi döntések összefüggéseinek megvilágítását, mindezek révén az egységes ítélkezési gyakorlat és a kodifikáció számára biztosított segítséget, sőt, általánosságban a jogalkalmazás támogatását és a jogtudomány képviselőinek (az elméleti jogászoknak) nyújtott segítséget is (Gellért, 2001, 16). „A kommentár megkülönböztető jele, és ennyiben tér el a többi műfajtól, hogy az e csoportba sorolható művektől alapvető elvárás [...] a joggyakorlatot befolyásoló véleményformáló szellemi erő megléte. Más kérdés, hogy vannak olyan ambiciózus művek, amelyek egyenesen a jogpolitikára, sőt esetleg valamelyik ágazati politikára is kívánnak hatni” (Ferenczy, 2006, 543).

A *tanulmány* műfaja a fentiekhez képest rövidebb (jellemzően 1-2 ív terjedelmű), de ugyanúgy lényeges a megelőző kutatás, az új tudományos eredmények rögzítése és a tudományos dokumentáció (láb-, illetve végjegyzetek, bibliográfia). *Összefoglaló elnevezés*, számos – a ta-

¹⁰ Feltétlenül ilyennek tekinthetjük a következő munkákat: Fazekas & Ficzere (2004), Lőrincz (2007), Patyi & Varga (2013), Lapsánszky et al. (2024).

¹¹ Jó példa erre a közös szakigazgatás-tankönyv: Lapsánszky (2020).

¹² Részletesebben ld. még: Koi (2022).

nulmány céljához igazodó – altípusa ismert. Általában folyóiratokban és tanulmánykötetekben található. A tanulmány elvileg nem tartalmazhat kizárólag leíró részeket. A tanulmányokkal szemben a (közigazgatási) jogtudományban is *egyre inkább elvárássá válik a 21. században, hogy empirikus úton feltárt eredményekre is támaszkodjon a szerző*, így indokolt a tanulmány és az *esszé* műfajának megkülönböztetése is, amennyiben utóbbi minden esetben egy elméleti megközelítést is tartalmazó, az intézmények (jogintézmények) szűkebb körét érintő, érvelő, illetve értékelő megközelítést alkalmaz. A tanulmánynál gyakran rövidebb, feltétlenül lényegre törő és olykor vállaltan szubjektív(ebb) hangvételű is – anélkül azonban, hogy a tudományos alapállást feladná (Kerepeszki & Schrek, 2023, 67). *Gyakran személyeket vagy intézményeket köszöntő évfordulós kötetekben találkozhatunk ezekkel, illetve az oktatásban is, úgy is mint beadandó, előrehaladást tanúsító rövid lélegzetű, de a tudományosság alapvető kritériumait teljesítő hallgatói munkákkal.*

Sajátos műfaj – a tanulmány és az *esszé* határán – a *vitaanyag*: mindenképpen tömör, olykor tudatosan leegyszerűsített problémafelvetés és -ábrázolás, továbbá sűrített érvkatalógus jellegű jellemezi, emellett stílusában is kifejezetten vitára ingerlő. A *vita* kezdeményezője gyakran maga a tudományos folyóirat (a közigazgatási jogtudományt is közelebbről érintő kérdésekben például a *Jogtudományi Közöny* vagy a *Közjavak* a húszas évek derekán), de egy-egy, a szűkebb kérdéskör tekintetében elismert szerző is lehet elindítója a vitának.¹³ A kezdeményező írásműtől természetesen nem elválaszthatóak a születő válaszok és a vitáról beszámoló *vita*-ismertetések. A *vitaanyag*gal némileg rokon műfaj a *pamflet* is, amelyre az utóbbi évtizedek nemigen szolgáltatnak példát. A *pamflet* is *vitaanyag*ként jön létre, de rendkívül erős – a szűken vett szakmai érvek mellett általánosabb politikai érveket is alkalmazó – társadalom-, illetve intézménykritika jellemzi. Okfejtése szintén karikírozott, tudatos túlzásokkal terhelt, de a humor legkülönfélébb formáit is szívesen alkalmazza.

Szintén a tanulmány és az *esszé* határán „táncol” a *kutatási ismertetés (kutatási jelentés)*, amely – jobb esetben – jegyzetapparátussal bír és alátámasztott, azaz tudományosan értékelhető állításokat tartalmaz, miközben gyakran töredezett, felsorolásszerű formája miatt megkülönböztetendő az egyéb műfajoktól.

A fentiekől az *ismeretterjesztő cikket* (és az annak alapjául szolgáló ismeretterjesztő előadást) az különbözteti meg, hogy bár utóbbi tudományos eredményeket kíván közvetíteni, de döntően nem szakmai közönség (gyakorló jogászok és igazgatási szakemberek, egyetemi oktatók, kutatók) számára. Sajátossága, hogy nem elsősorban új eredményeket közvetít, de az ismeretek átadásának formája mindig közvetlenebb a tudományban megszokottnál (szókinccse közelebb áll a köznapi beszédhez, a szakkifejezéseket csak a szükséges mértékben alkalmazza, írásos formájában gyakran nélkülözi, vagy csak korlátozottan tartalmazza a lábjegyzeteket, szövegközi hivatkozásokat), szóbeli formájában pedig gyakran cél a szórakoztatás, a nem jogász érdeklődők számára is érdekes részletek kiemelése, karikírozása. A teljesség kedvéért tegyük hozzá azt is, hogy „a népszerűsítő jellemzően nem saját eredeti belátásait fogalmazza meg, hanem elsősorban mások felismeréseit mutatja be összegző módon” (Rixer, 2020b, 381).

Önálló műfaj a *szótár* is, amely logikailag elválaszthatatlan a *szócikk* műfajától. A szótárak a szükséglet-alapú, tudományos információ kutatás eszközeként jelennek meg (Nielsen, 2023, 433). Ezek a terminológia-menedzsment eszközei is, illetve vagy tematikus vagy pedig alfabetikus módon rendszerezett szószedetekkel, szócikkekkal stb. bíró, mind előíró, mind leíró jellegű funkciókat ellátó jelenségcsoportok. Mind a nyelvi kódolásban, mind pedig a dekódolásban

¹³ Ld. pl.: Finta (2019).

segítik a jogászokat (szakembereket), mind pedig a laikus jogkeresőket (Nielsen, 2023, 433). A legátfogóbb, összefoglaló elnevezés a jogi szótár (*legal dictionary*), miközben a szakirodalom különbséget tesz a jogi szótár, jogi lexikon, illetve a jogi enciklopédia között is (e szavak általános jelentései közti különbségeknek megfelelően) (Greenberg, 2014). Az angol nyelvű irodalomban különbséget tesznek a *legal dictionary*, *law dictionary* és *judicial dictionary* között is. Ezeknek az instrumentumoknak vannak bizonyos közös tartalmi elemeik is, úgymint a) a felhasználóknak szóló utasítás, leírás, amely megkönnyíti a mű hatékony használatát, továbbá b) – értelemszerűen – maguk a szöszedetek, szócikkek stb., valamint c) igen gyakran az *appendices* is.

A (*közigazgatási*) jogi szótár kapcsán rögzíthetjük, hogy az angol közvetítő nyelvvé válása során nem csupán a szomszéd népekkel való megértésben vette át a korábbi latin, német, illetve orosz nyelv szerepét, hanem a legkülönfélébb tudományokban, így a közigazgatás-tudományban is (noha kizárólagosságról természetesen továbbra sem beszélhetünk) (Rixer, 2020a, 88). A vizsgált körben a nyelvi megformáltság tekintetében kijelenthető, hogy – bár a legtöbb munka támaszkodik nyelvi és szakmai lektorok közreműködésére – ezek szóhasználata azonos témakör esetében is rendkívüli változatosságot mutat (Rixer, 2020a, 88). Olykor a legelemibb fogalmak (Magyarország Alaptörvénye; illetve irányítás, felügyelet, ellenőrzés) angol nyelvű fordításai esetében is szembeötlő az egységes terminológia hiánya, illetve a „rokon” jellegű, ám nem azonos tartalmú kifejezések (pl. rendészet/rendvédelem) „csereszabatos” volta (Rixer, 2020a, 88). Ennek a gyakran a hazai tudományos párbeszédet, illetve a nem magyar olvasó megértését is nehezítő „sokszínűségnek” több oka is van.¹⁴ Ezek között említhetjük az angolszász jogi terminológia „megfeleltethetőségének” nehézségeit, az EU-s terminológia hiányosságait,¹⁵ illetve azt a tényt is, hogy kevés a napi tudományos és/vagy hatósági tevékenységben egyaránt jól használható kiadvány, annak ellenére is, hogy a piacon a ma széles körben használt műszavakat és a hatályos jogot legalább nagy vonalakban visszatükröző és világos elhatárolásokkal is operáló – angol-magyar, illetve magyar-angol jogi/közigazgatási szótárakat, elektronikus szótárakat, szöszedeteket, illetve (terminológiai) adatbázisokat is beleszámolva – több tucat ilyen kiadvány található (Rixer, 2013, 19).

A *terminológiai adatbázisok* jelentik (tehát) a következő említendő műfajt. A közérthetőség, az akadálymentes jogi kommunikáció, valamint a szabványosítás igényei a jogalkotásban, a jogalkalmazásban és a jogszabályok fordításában is elemi erővel jelennek meg (Fóris, 2023). Egyebek mellett a terminológiai harmonizáció fontos eszközei a nyilvános terminológiai adatbázisok, azokon belül is a *fordítói terminológiai adatbázisok*, amelyek a fordítások során keletkezett és használatos magyar terminusok tárolására és kezelésére szolgálnak (Fóris & Rixer, megj. a.). Az európai uniós jogszabályfordítási munkák Magyarország 2004-es csatlakozását megelőzően az Igazságügyi Minisztériumban (IM) folytak, céljuk az EU működtetése során használatos jogszabályok magyar nyelvre fordítása és a magyar nyelvű ekvivalens terminológia

¹⁴ A magyar szavak, kifejezések idegen nyelvű fordításainak „sokszínűsége” a szűken értelmezett nyelvi, nyelvhasználati nehézségeken túl részben annak is köszönhető, hogy a politikai döntéshozók, illetve jogalkalmazó szervek a szükségesnél, illetve lehetségesnél ritkábban támaszkodnak a döntés-előkészítés fázisában a – részben idegen nyelvű – tudományos kutatások eredményeire, gyakran csupán szelektíven és utólagosan használják azokat önmön döntéseik legitímálására.

¹⁵ Ezen vonatkozásokban a szupranacionális bíróságok (EJEB, EuB stb.) gyakorlata a nyelvi egységesítést nagymértékben szolgálta, különösen az angolszász jogintézményeken „túltekintő”, „nemzetköziesebb” angol jogi nyelv(használat) kialakításával. Ezzel együtt a „helyi” sajátosságok pontos – azaz a valós tartalmakat visszatükröző – nyelvi leírásában, megjelenítésében hiányosságok, illetve látványos párhuzamosságok figyelhetők meg.

létrehozása, illetve harmonizációja volt (Fóris & Rixer, megj. a.). A fordítások során keletkezett magyar nyelvű terminológiát kezdetben az IM által fenntartott Termin adatbázisban¹⁶ tették közzé. A EU-csatlakozástól kezdve az EU jogi-igazgatási működtetéséhez kapcsolódó magyar terminusokat az Európai Unió terminológiai adatbázisában, a IATE-ban¹⁷ tartják nyilván és kezelik. A Termin adatbázis sem szűnt meg, sőt, új funkciót kapott néhány évvel ezelőtt. Jelenleg a magyar (magyarországi) jogszabályok terminusait tartalmazza magyarul és angolul (Fóris & Rixer, megj. a.). Az IM 2017-ben átfogó jogszabályfordítási programot indított el (az OFFI-val¹⁸ együttműködésben), melynek célja az volt, hogy a magyar jogszabályok angol nyelven is elérhetőek legyenek (Fóris & Rixer, megj. a.). A magyar jogszabályok egy részét angol nyelvre fordították, az angol nyelvű jogszabályokat a *Nemzeti Jogszabálytárban*, a jogszabályok fordítása során keletkezett terminusokat pedig a Termin adatbázisban tették közzé. A munkákhoz *Jogszabályfordítási útmutatót* készítettek, amely általános formai, módszertani, helyesírási, tagolási útmutatót tartalmaz (Gáspár & Somssich, 2019a; Gáspár & Somssich, 2019b).

Önállóan kell említenünk – a legtágabban vett szótárak típusán belül, a korábban említett felosztás szerint – az *enciklopédiát* is. Magyarországon az az Internetes Jogtudományi Enciklopédia említendő, amelynek „[...] célja a teljes magyar jogtudomány aktuális tudásállapotának bemutatása és minden érdeklődő számára ingyenesen elérhető, megbízható tudásbázis megteremtése a magyar jogi kultúra fejlesztésének érdekében”.¹⁹ A rovatlistában önálló elem a Közigazgatási jog, összesen 42 szócikkkel.

Az enciklopédikus feldolgozás reneszánszát jelzi hazánkban az a tény is, hogy Robert von Mohl *Az államtudományok encyclopaediája* című munkája ismételten megjelent, méghozzá az Államtudományi klasszikusok sorozatban.²⁰

A rövidebb műfajok felé elmozdulva elsőként az *absztrakt* bemutatása látszik szükségesnek. Az absztrakt (kivonat) vagy tervezett munkákra vonatkozó pályázatok, támogatási kérelmek ebíráhatóságához szükséges tartalmi összefoglaló, vagy – gyakrabban – az elkészült tudományos mű rövid összefoglalója, ami folyóirat esetében részben a tanulmány befogadásához, részben pedig a későbbi olvasók tájékozódásához elengedhetetlen. Az absztrakt – és a különböző, nagyobb terjedelmű műveket bemutató *absztraktfüzet* – orientációs célokat szolgál: információt nyújt a szöveg(ek) tartalma, különösen a vizsgált kérdés(ek) mibenléte, a feldolgozás módszere és az elért eredmények tekintetében.

Önállóan érdemes említeni a *prezentációt* is, amely maga is egy összefoglaló elnevezés. Sajátossága, hogy általában szóbeli előadáshoz kapcsolódó, tudatosan leegyszerűsített, ám tudományos értékkel bíró jogi termék. A prezentáció egyrészt lehet az előadás szövege vagy annak rövidített, egyszerűsített, a főbb csomópontokat megjelenítő változata. Régebben ún. *handoutként*, az előadás szövegének egy, a helyszínen terjesztett (hozzáférhetővé tett) írott változataként; ma már inkább csak *ppt*, *prezi* vagy más vizuális formájú produktumként, amely szintén megjelenik a külső, fizikai valóságban, vetített formában (akár valamely fizikai helyszínen projektálva, akár egy online felületen keresztül). A prezentáció valamennyi típusára jellemző, hogy általában nemcsak szöveget, hanem egyéb szimbólumokat, illetve ábrákat, képeket is tartalmaz.

¹⁶ Termin. Online: <https://termin.im.gov.hu/>

¹⁷ Interactive Terminology for Europe. Online: <https://iate.europa.eu/>

¹⁸ Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda. Online: <https://www.offi.hu/>

¹⁹ Internetes Jogtudományi Enciklopédia. Online: <https://ijoten.hu/az-enciklopediarol>

²⁰ Ludovika Egyetemi Kiadó, 2024, Budapest – a könyv Heckenast Gusztáv 1866-os kiadása alapján készült. Sorozatszerkesztő: Patyi András.

A prezentációval rokon műfaj a *poszter*. Eltűnőben van, bár a 2024-es NISPAcee-konferencián, a grúziai Tbilisziben még volt (a két benevezett poszter egyike egy magyar résztvevő munkája volt). A tudományos poszternek – egy teljes tudományos műhöz vagy előadáshoz hasonlóan – tartalmaznia kell egy téma- és problémafelvető bevezetést, a módszerek bemutatását, a kifejtést és az eredményeket, de mindezt rendkívül rövid, tömör, jól érthető, áttekinthető formában, hiszen a poszter lényege, hogy egyben, vizuálisan is egy oldalon vagy egyetlen slide-on vázolja fel az egész (!) kutatást. Így a tudományos eredményeket grafikusán érdemes ábrázolni, rendszerezni diagramok, illusztrációk és táblázatok segítségével: a látvány, a dizájn és a vizuális ábrázolás minősége eme műfaj esetében „birokra kel” a tudományos tartalommal is.

Nem kifejezetten jogtudományi, sőt nem is a tudománynak fenntartott műfaj a *nekrológ*, de az elődök, jeles kortárs szerzők és tudományművelők, a joggyakorlat alakításában is szerepet játszó aktorok iránti tisztelet folyamatosan helyet biztosít ennek a közigazgatási jogtudományban is.²¹

Sajátos, nem önálló műfaj a *tárgymutató* folyóiratban, egyéb kötetben.²² Ennek jelentősége is folyamatosan csökken, hiszen ezen információkat a legtöbb írásmű esetében már keresőszoftvarak használatával is gyorsan összegyűjthetjük.

Rokon, és szintén nem önálló műfaj a *bibliográfia*, valamint az *annotált bibliográfia*. Előbbi, a bibliográfia dokumentumok – tipikusan a tudományos mű elkészítése során felhasznált – jogi termékek rendszerező jegyzéke, míg utóbbi, az annotált bibliográfia rendszerint olyan ajánló jellegű bibliográfia, amelynek tételeit annotáció (a tartalom rövid kifejtése) egészíti ki.²³

A *recenzió* szintén rövid, folyóiratban megjelenő munka, amelynek sajátossága, hogy egyetlen – tipikusan tudományos, ritkábban ismeretterjesztő jellegű monográfia (szintézis), illetve kivételesen tanulmány vagy esszé bemutatását, illetve szakmai értékelését végzi el. Legalább két jól elkülöníthető altípusa érzékelhető a hazai közigazgatási jogtudományban is: egyrészt az ismertető (ajánló) jellegű, amely döntően az adott műre koncentrálna és tényszerűen ismerteti a mű szerkezetét és a tartalom lényegesnek gondolt elemeit, de minimális értékelés mellett teszi ezt;²⁴ és létezik a kritikai jellegű recenzió is, amely több értékelést tartalmaz, gyakran összehasonlító – más, hasonló művekre utaló – módon, és az elemzett mű érdemei mellett hangsúlyosabban mutat rá a munka esetleges gyengeségeire, hiányosságaira, belső ellentmondásaira is. A kritikai típusú recenzió általában a következő, hasonló témában születő munka vagy munkák kívánatos tartalmára nézve is tartalmaz megállapításokat. A magyar közigazgatási jogtudomány csak kivételesen kínál példát a valódi kritikai recenzióra, az egészséges tudomány egyes hagyományos „kényszermechanizmusainak” – még az államszocializmusban történt – kiiktatása ugyanis oda vezetett, hogy a magyar közigazgatástudományi folyóiratokból jórészt eltűnt az érdemi tudományos vitákban is megmutatkozó kritikai hangvétel (például a recenziók – immár hagyományosan – nem tartalmazzák az adott mű gyengeségeit, hiányosságait taglaló részeket).²⁵

²¹ Ld. pl.: Halász & Imre (2011).

²² Ld. pl.: Sz.n. (2020, 100).

²³ Ld. pl.: DE (2020). A 193–197. oldalak között Közigazgatási jog címszó alatt pontosan egy tucat mű összefoglalását olvashatjuk.

²⁴ A közigazgatási jogtudományban ez kevésbé szerencsés: Madarász 1978-ban tesz is egy óvatos megjegyzést a Lőrinc Lajos, Nagy Endre és Szamel Lajos által jegyzett egyik munkával kapcsolatban, miszerint „a korrekt információközléshez képest az egyéni értékelő vélemények kisebb súllyal jelentek meg” (Madarász, 1978, 421).

²⁵ A csekély számú kivétel egyike a következő munka: Balázs (2016).

Nem elsősorban a terjedelme által meghatározott műfaj a *blog*, mindazonáltal semmiképpen sem a leghosszabb, legterjedelmesebb szövegtípusról van szó. Internetes műfajként alapvetően az ún. „személyes szövegtípusba” tartozik (ide sorolható például a chat, blog, vlog, komment, poszt) akkor is, ha nem csak legszűkebb körünknek címezzük azokat. Az internetes írásbeliség élőbeszédhez közelítő sajátosságai – a kommunikáló felek közötti távolság áthidalása, a gyors, akár azonnali visszajelzés lehetősége – az élőbeszédre jellemző sajátosságokkal ruházza fel az internetes írott szövegeket is. Ezek jellemzője, hogy kevésbé kidolgozottak, lazábban szerkesztettek, kevésbé normakövetőek, mint más írások. „A blog alapvetően naplószerű, személyes műfaj, azonban a témától függően akár a tudományos szövegtípusba tartozó, erősebben szerkesztett, precízen fogalmazott ismeretterjesztő [...] szövegek is alkothatnak blogot. A blogírás egyik fontos eleme a magánszféra és a nyilvánosság közötti funkciókülönbség felismerése, valamint tudatos használata”. A blogok tudományba történő belépése, ottani térhódítása annak is köszönhető, hogy jól igazodik a vizsgált területek változási irányaihoz, s ezen keresztül a tudományos eredmények közvetítésének, akár azonnali (!) megjelenítésének is ideális fórumaként jelenik meg. „A blogok is folyamatosan változnak: a bejegyzések akár utólag is módosíthatóak, az olvasók is megírhatják gondolataikat, véleményüket egy-egy kommentben a blogbejegyzésekkel kapcsolatban. A hipertexteknek köszönhetően pedig egy-egy blogon szereplő bejegyzés akár önálló életre is kelhet” (NKP, n.d.). A hazai közigazgatás-tudományban, és ezen belül a közigazgatási jogtudományban jelentős kísérlet a KOZJAVAK.HU (Közjavak) internetes folyóirat,²⁶ amely nevében is a „A DE Közszolgáltatási Kutatócsoport blogja”-ként jelenik meg, s a fent részletezett sajátosságok jelentős részét élte is. Összefoglaló jelleggel is rögzíthető, hogy perspektivikus műfajról van szó, amely a tanulmány, az esszé és a komment műfaji elemeit elegyítő online szövegtípus.

Sajátos – és a tudományosság kritériumainak megléte tekintetében kétségeket ébresztő – internetes szövegtípus az *e-mail* is, amelynek levélrész (szövegtörzse) – pillanatnyi, erősen szituatív, egyedi rendeltetésétől függően – lehet a személyes, de lehet a hivatalos szövegtípusba tartozó, feltétlenül rövid „alkotás” is, úgy is mint a tudományos párbeszéd ma is leggyakoribb eszköze. Az *e-mail* esetében külön kell szólnunk a csatolmányról is, amely terjedelmesebb jogi termékek (akár kézikönyv vagy terjedelmesebb tanulmány) továbbítására is alkalmas – ám ebben az esetben az *e-mail* csupán az üzenet formája (csatornája) lesz, s nem annak műfaja. Az online tudományos kommunikáció eszközei a különféle *videokommunikációs platformok* is (Microsoft Teams, Zoom stb.), amelyek különösen a Covid19-koronavírus-járvány időszakában váltak általánosan használt, s immár megkerülhetetlen felületekké. Ezek esetében sem önálló műfajról van szó, hanem a jogi termékeket a tudományos közeg, illetve a szélesebb nyilvánosság számára hozzáférhetővé tevő csatornáról, amely részben szóbeli közlést (közvetítelt) tesz lehetővé, részben pedig a korábban bemutatott „kisműfajok” (prezi, ppt stb.) számára teremt kontextust.

Szintén nem a hossza által meghatározott, ám általában nem a legterjedelmesebb műfaj az *életrajz* (biográfia), ami egy konkrét személy élettörténetén keresztül tesz jobban hozzáférhetővé (jog)intézményeket, szakpolitikai, jogalkotási, jogalkalmazási kérdéseket, szakigazgatási problémákat, vagy éppenséggel a tágabb szakmai-társadalmi környezet bemutatásán keresztül teszi lehetővé következtetések levonását is. Az archontológiai kutatások hazai előretörésével a közjogtudományban is egyre lényegesebbé válik. Az életrajz főbb altípusai az *élettörténet*, a *pályakép*, valamint a *hatástörténet* (Kerepeszki & Schrek, 2023, 83) – és persze ezek vegyes

²⁶ <https://kozjavak.hu/>

megoldásai (Zongor, 2022). A *prozopográfia* egyszerre több életút kvantitatív adatelemzési módszerrel történő feldolgozását jelenti, nevezik *kollektív életrajznak* is (Kerepeszki & Schrek, 2023, 83). Sajátossága, hogy nem az egyének történetét kutatja, hanem egy csoport jellemzőit vizsgálja, az összesített adatokból vonva le következtetéseket, s éltetője általában a különféle szakmai jegyzékek, összesítések felhasználásával dolgozó archontológia.

Az életrajzzal rokon műfaj az *önéletrajz* (autobiográfia),²⁷ amely a szépirodalom és a közigazgatási (jog)tudomány határán mozog, sok esetben az egyes állami-jogi intézmények történeti értelmezéséhez, a jogtörténeti elemzésekhez számos vonatkozásban elengedhetetlen alapanyagot biztosítva. Lényeges előnye, hogy gyakran az *oral history* egyik lehetséges alternatívája, pótlója.

Végül emlékezzünk meg az *interjú* műfajáról is, amelyre – ha nem is nagy számban –, látnunk példát a hazai közigazgatás(i jog)tudományban is. A rövidebb formátumok mellett azonban hiányzik az ún. *életinterjú* (vagy életútinterjú) – amely szintén az *oral history*-t rögzít(het)(e)né.

3. A műfajok összevetése és rendszerezése

A korábban ismertetett műfajok csoportosítása körében az egyik lehetséges megoldás az önálló és nem önálló műfajok közötti különbségtétel. A nem önálló műfajok esetében vagy arról van szó, hogy az adott műfaj főszabályként egy másik műfaj részeként, szerkezeti elemeként jelenik meg (pl. absztrakt vagy bibliográfia), vagy csupán egy önálló jogi termékhez képest korlátozott mennyiségű információt tartalmaz, általában a teljeskörű, illetve részletes problémafeldolgozás szándéka nélkül (pl. egy e-mail törzsszövege, amelyben a küldő a tudományos álláspontját rögzíti a hagyományos magánlevél mintájára, de e körben említhető példaként a ppt is). Hasonló a helyzet egy interjú esetében is, ahol nincs szó adott kérdéskör (intézmény vagy probléma) valamifajta teljesség igényével történő feldolgozásáról, csupán lazán összekapcsolódó kérdések említéséről, esetleges megjelenítéséről – a tudományos megközelítést és apparátust legalább részben nélkülöző formában.

Azon esetekben, amikor csupán a tudományos mű közlésének vagy továbbításának platformjaként szolgál az adott eszköz, illetve felület (például e-mail csatolmánya esetében, egy korrektúrázott változat szerző számára történő visszaküldése körében), de a tudományos produktum nem ott jön létre, *nem is feltétlenül beszélhetünk tudományos műfajról, sokkal inkább tudományos színtérről vagy csatornáról.*

A műfajok tudományos hierarchiában elfoglalt hely alapján történő megkülönböztetése alapvetően maga is az önálló és nem önálló műfajiság kritériumaihoz igazodik, azzal a pontosítással, hogy a hagyományosan „értékes” műfajok (kézikönyv, monográfia, tanulmány) értéke az utóbbi időben valamennyi felsőoktatási intézményben bevezetett teljesítményértékelések hatására, valamint a korábbiakhoz képest szigorúbb feltételeket támogató doktori képzések stb. hatására folyamatosan relativizálódik, amennyiben a mennyiségi szemléletben fogant teljesítménykényszerek mentén a rövidebb műfajok (vagy éppenséggel a négy oldal terjedelmet elérő „tanulmányok”) erősen felértékelődnek.

Szintén lényeges a hagyományos, illetve újabb műfajok szerinti felosztás, csoportosítás a vizsgált körben. A digitalizáció térhódítása itt is egy lényeges rendezőelv: a tudományos blogok, illetve a videokommunikációs platformok felé történő eltolódás a tudománykommunikációban, a tudo-

²⁷ Ehhez ld.: Zongor (2019).

mányos teljesítmények hozzáférhetővé tételében jelentős változásokat jelentenek, s ez a változás vélhetően folytatódik is – különös tekintettel a tudományos ismeretterjesztés növekvő jelentőségére, ami szintén a széles körben és könnyen hozzáférhető felületek és formák felé mozdít(hat)ja el a teljes tudománykommunikáció súlypontját is. Ez azt is jelenti, hogy a jelen tanulmányban nem vizsgált, a hagyományos „írásbeli műfajokon” túlmutató, egyéb tudományos műfajok/csatornák (például a tudományos Youtube-csatornák) részletesebb vizsgálata is indokolt.

4. Összefoglalás – értékelés

Számos elhatárolási kérdés merült fel a téma kifejtése során: így például vannak olyan műfajok is, melyek kapcsán kérdéses a *tudományos jelleg* (pl. indokolás), itt – a tudományosság definícióját megalkotva – inkább a nem felé hajlunk. Sőt, detektáltunk olyan jogi termékeket is, amelyekről a saját definíciónk alapján is nehéz eldönteni, hogy tudományos műről van-e szó (pl. terminológiai adatbázis), illetve vannak olyan tudományos műfajok is, amelyek főszabályként *nem önállóak, általában* csupán egy vagy több műfaj szerkezeti elemeként vannak jelen (pl. bibliográfia²⁸).

A fejezetben bemutatott és elemzett műfajok közül némelyek stabilan tartják pozíciójukat, egyesek növekvő jelentőségűek a magyar közigazgatási jogtudományban (pl. ismeretterjesztő cikkek, blog-bejegyzések, kollektív életrajzok – *általában a rövidebb műfajok*), mások „lassan elenyésznek” (pl. poszter, konferencia handout), megint másokra pedig szükség lenne, s várhatóan meg is jelennek majd (pl. életinterjúk). Vannak olyan műfajok is, amelyek nem kapnak megfelelő figyelmet, a tudományos közbeszédben, diszkurzusban jelentőségükhöz és növekvő számukhoz képest is alulreprezentáltak (ilyen pl. a szótár). Sikerült azonosítani olyan műfajokat is, amelyek a vizsgált területen (is) alapvetően diszfunkcionálisan működnek, alacsony határfokkal felelnek meg az egyébiránt közmegegyezéses műfaji követelményeknek (pl. recenzió).

Ahogy a jog- és szépirodalom megközelítésben is egyértelmű, hogy a regény a megfelelő forma a jogi problémák árnyalt, *az olvasó érdeklődését is fenntartó* bemutatására²⁹ és akár teljes jogi dokumentumok megjelenítésére is, úgy ahhoz hasonlóan a közigazgatási jogtudomány számára is egyértelmű, hogy adott kérdéskör érdemi, tartalmilag is összetett feldolgozásának ideális formája (műfaja) általában a *monográfia, a kézikönyv* (illetve azok szituációfüggő változatai, így az értekezés vagy a tankönyv) és a *tanulmány*, amennyiben ezek teszik lehetővé a vizsgált intézmény előzményeinek, jelenének és lehetséges változ(tat)ásainak a szerző gondolatait is tartalmazó, szükséges mértékű, valamilyen értelemben átfogó kifejtését.

Jelen kutatás – éppen alapkutatás-jellege miatt – a közigazgatási jogtudományi munkákra és műfajokra koncentrált, de a további vizsgálatok során hasznos lehet az itt rögzített eredmények összevetése más jogtudományi területek hasonló tárgyakra irányuló kutatásainak eredményeivel. Szintén a lehetséges – és egyúttal megkerülhetetlen – további kutatási irányok között említhetjük az MI által generált szövegek műfaji és egyéb szempontok szerinti vizsgálatait.

²⁸ Bár ennek esetében is előfordul, hogy valamely témában önállóan jelenik meg a frissebb hazai-nemzetközi szakirodalmat felsoroló bibliográfia. De az összes bibliográfián belül ezek egy törpe minoritást képeznek.

²⁹ Jól ragadja meg a regénynek az élet totalitását ábrázoló lehetőségeit Virginia Woolf: „A regény, s azt hiszem, minden művészet az életről való víziókat a maga intenzív és sértetlen teljességében akarja megragadni, nem pedig összetevőire bontva, szempontok szerint értelmezve.” Idézi: Ottlik Géza William Somerset Maugham *Salvatore* c. novellájának ismertetőjében, a pontos hely megjelölése nélkül. Online: <https://mek.oszk.hu/01000/01003/01003.htm>

Hivatkozások

- Árva Zs. (2017). A szabálysértési jog alapjai. In Balázs I. (Szerk.), *Közigazgatási eljárások* (pp. 172–188). Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Báitz A. et al. (1993). *A jegyzők kézikönyve*. Magyar Közigazgatási Intézet.
- Balázs I. (2016). Gerencsér Balázs Szabolcs (szerk.): Összehasonlító és európai uniós közigazgatási jog. *Közigazgatási jog IV. Állam- és Jogtudomány*, 57(3), 148–157. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/43473>
- Balla L., Harangozó A., & Móré S. (2017). *Szabálysértési jog*. Patrocinium.
- Balla Z., Buzás G., Rixer Á., & Szilvássy Gy. P. (2013). *A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályai*. Rejtjel.
- Berényi S., Szamel L., Baracka R., & Iváncsics I. (1984). *Magyar államigazgatási jog. Általános rész*. BM.
- Boros A., & Darák P. (Szerk.). (2018). *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Nemzeti Közszerzői Egyetem. Online: <https://tinyurl.com/3pet3xdb>
- DE ÁJK oktatói és hallgatói munkaközössége. (2020). A 2015-ben megjelent jog- és államtudományi tárgyú könyvek annotált bibliográfiája – 1. rész. *Pro Futuro*, 7(1), 163–212. <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2017/1/4755>
- Ellington, H., & Harris, D. (1986). *Dictionary of instructional technology*. Kogan Page.
- Fazekas M., & Ficzer L. (2004). *Magyar közigazgatási jog. Általános rész*. Osiris.
- Ferenczy E. (2011). A jogtudomány művelésének műfajai: az indokolás? *Jogtudományi Közöny*, 66(2), 110–116. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3489801>
- Ferenczy E. (2006). A jogtudomány művelésének műfajai: a kommentár. *Állam- és Jogtudomány*, 47(4), 543–575. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2791190>
- Finta I. (2019). A 2020 utáni uniós fejlesztéspolitika tervezett jogi szabályozása – avagy mennyire a vidék ellen (vitaanyag). *Új Magyar Közigazgatás*, 12(1), 66–77. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/181826>
- Fóris Á. (2023). A terminológiastratégia szempontjai a jogi-közigazgatási területen. *Glossa Iuridica*, 10(3), 35–64. <https://doi.org/10.55194/GI.2023.3.2>
- Fóris Á., & Rixer Á. (megj. a.). *Kétnyelvűség a tudományban: Út a jogi-közigazgatási terminológiastratégiához*.
- Gáspár E., & Somssich R. (2019a). A magyar jog fordítva: Az Igazságügyi Minisztérium átfogó fordítási projektje a magyar joganyag angol nyelvű elérhetőségének biztosítására. *Fontes Iuris*, 5(1), 55–60. Online: <https://real-j.mtak.hu/22139/4/688-474-PB.pdf>
- Gáspár E., & Somssich R. (2019b). Nemzeti jog nemzetközi térben, avagy terminológiai és stilisztikai dilemmák a magyar joganyag angol nyelvre fordítása során. In Szoták Sz. (Szerk.), *Diszciplínák találkozása. Nyelvi közvetítés a XXI. században* (pp. 28–41). OFFI Zrt.
- Gellért Gy. (Szerk.). (2001). *Polgári Törvénykönyv magyarázata*. KJK-Kerszöv.
- Greenberg, D. (2014). The Challenges of Compiling a Legal Dictionary. In M. Mac Aodha (Ed.), *Legal Lexicography. A Comparative Perspective* (pp. 59–74). Ashgate.
- Halász I., & Imre M. (2011). In memoriam Lőrincz Lajos (1935-2010). *Jogtudományi Közöny*, 66(3), 199–201. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3035100>
- Holmes, R. (1997). Genre analysis, and the social sciences: An investigation of the structure of research article discussion sections in three disciplines. *English for Specific Purposes*, 16(4), 321–337. [https://doi.org/10.1016/S0889-4906\(96\)00038-5](https://doi.org/10.1016/S0889-4906(96)00038-5)
- Jacsó J., & Sántha F. (2012). *Közigazgatási büntetőjog*. Miskolci Egyetemi Kiadó.

- Karlovitcz J. (2002). Tankönyvi, tankönyvelméleti alapfogalmak. *Könyv és Nevelés*, 2(2), 47–59. Online: <https://epa.oszk.hu/01200/01245/00006/cikk7.html>
- Kerepeszki N., & Schrek K. (Szerk.). (2023). *Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe*. Kronosz.
- Koi Gy. (2022). Pillantás a hazai közigazgatási jog tankönyvirodalmi fejlődésének mérföldköveire II. (1949–2019). *Új Magyar Közigazgatás*, 15(2), 60–68. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/155729>
- Lapsánszky A. (Szerk.). (2020). *Közigazgatási jog. Szakigazgatásaink elmélete és működése*. Wolters Kluwer.
- Lapsánszky A., Patyi A., & Varga, Zs. A. (2024). *A magyar közigazgatási jog általános tanai*. Universitas-Győr Nonprofit Kft.
- Lőrincz L. (2007). *Közigazgatási jog*. HVG-ORAC.
- Madarász T. (1978). Merre tart a közigazgatástudomány? *Jogtudományi Közöny*, 33(7), 421–429.
- Martonyi J., Berényi S., Szamel L., & Sztamári L. (1966). *Magyar államigazgatási jog. Általános rész*. Tankönyvkiadó Vállalat.
- Naszladi G. (2019). Recenzió az Institutiones Administrativae könyvsorozatról. *Új Magyar Közigazgatás*, 12(4), 120–121.
- Nemzeti Köznevelési Portál (NKP). (n.d.). *Magyar nyelv 10. I. Szövegtan*. Online: https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_10/lecke_01_005
- Nielsen, S. (2023). Legal lexicography and legal information tools. In L. Biel, & H. J. Kockaert (Eds.), *Handbook of Terminology. Vol. 3. Legal Terminology* (pp. 433–457). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/hot.3.leg4>
- Patyi A., & Rixer Á. (Szerk.). (2014). *Hungarian Public Administration and Administrative Law*. Schenk.
- Patyi A., & Varga Zs. A. (2013). *Általános közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében)*. Dialóg Campus.
- Raft M. (Szerk.). (1982). *A helyi-területi közigazgatás*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Rixer Á. (2013). A magyar közigazgatás idegen nyelvű irodalmának egyes jellegzetességei az elmúlt negyedszáz esztendőben. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, 1(3), 4–22. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/16923>
- Rixer Á. (2020a). *A magyar közigazgatási jogtudomány értékelésének szempontjai*. Ludovika Egyetemi Kiadó. Online: <https://shorturl.at/Wnm24>
- Rixer Á. (2020b). A közigazgatási jogtudomány, mint népszerű tudomány. *Glossa Iuridica*, 7(1–2), 379–402. Online: <https://shorturl.at/N9hFg>
- Sárközyné Szabó P., & Nagy-Zöld V. (2007). *Módszertani útmutató a helyi önkormányzati rendeletek szerkesztéséhez*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó.
- Sz.n. (2020). „2020. ÉVI TÁRGYMUTATÓ”. *Új Magyar Közigazgatás*, 13(4), 100.
- Szamel L. (1986). *Az államigazgatás felelősségi rendszere*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Szamel L., & Ivancsics I. (1970). *Magyar államigazgatási jog. Különös rész I. A honvédelmi és a belső rend biztosítására irányuló igazgatás. (Egységes jegyzet. Állam- és jogtudományi karok)*. Tankönyvkiadó Vállalat.
- Torma A. (Szerk.). (2001). *Szabálysértési jog*. Virtuóz.
- Zongor G. (2019). Gondolatok dr. Vincze Ferenc Jegyző-Könyv címmel írt visszaemlékezése kapcsán. *Új Magyar Közigazgatás*, 12(4), 109–112. Online: <https://tinyurl.com/2buxxvmd>
- Zongor G. (2022). Élete a polgármesterség. *Új Magyar Közigazgatás*, 15(1), 102–104.